

GLEDALIŠKI LIST

SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

DRAMA 1947 - 1948

R. B. Sheridan

Šola za obrekovanje

13

Vsebina:

Dr. Matej Šmalc:

Sheridan in njegova »Šola za obrekovanje«

Fran Žižek:

Ob naši uprizoritvi Sheridanove
»Šole za obrekovanje«

80 letnica Zofije Borštnik-Zvonárjeve

Premiera v četrtek 3. junija 1948

Richard Brinsley Sheridan

Šola za obrekovanje

Komedija v 12 slikah

Prevedel dr. Matej Šmalc

Scena: inž. arh. Ernest Franz

Režija: Fran Žizek

Sir Peter Teazle	J. Cesar
Sir Oliver Surface	L. Drenovec
Sir Benjamin Backbite	M. Cigoj
Josip Surface	S. Sever
Karel Surface	J. Tiran
Careless	M. Baje
Snake	B. Peček
Crabtree	D. Zupan
Rowley	P. Kovič
Mojzes	M. Brezigar
Trip	D. Skedl
Služabnik pri lady Sneerwell	J. Albreht
Služabnik pri Josipu	J. Lončina
Brivec	S. Česnik
Lady Teazle	V. Juvanova
Lady Sneerwell	V. Levstikova
Gospa Candour	M. Nablocka
Marija	I. Mežanova
Hišna pri Teazlovih	M. Bučarjeva

Služabniki: L. Orel, J. Hočevar, I. Eržen in M. Bučko

Godi se v Londonu koncem 18. stoletja

Kostume po načrtih Mije Jarčeve izdelala gledališka krojačnica pod vodstvom Cvetke Galetove in Jožeta Novaka

Inspicent: Lucijan Orel — Odrski mojster: Anton Podgorelec —
Razsvetljač: Vinko Sablatnik — Lasuljar: Ante Cencić

Odmor po 8. sliki

Cena Gledališkega lista din 5.—

Lastnik in izdajatelj: Uprava Slovenskega Narodnega gledališča
v Ljubljani. Predstavnik: Juš Kozak. Urednik: Emil Smasek.
Tiskarna Slov. Poročevalca. — Vsi v Ljubljani.

GLEDALIŠKI LIST

SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1947-48

DRAMA

Štev. 13

Dr. Matej Šmale:

SHERIDAN IN NJEGOVA ŠOLA ZA OBREKOVANJE

Richard Brinsley Butler Sheridan se je rodil l. 1751 v Dublinu. Njegov oče je bil Thomas Sheridan, znan igralec; primerjali so ga celo z igralsko zvezdo 18. stol. z Garrickom. On je tudi pisateljval. Spisal je med drugim tudi Orthoepical Dictionary (pravorečni slovar), ki so ga zelo uporabljali. Tudi Richardova mati je imela pisateljski talent: dva romana in dve igri.

Richard Sheridan je šel po osnovnih naukih na slovito šolo v Harrowu, potem je pa v Londonu začel s pravnim študijem, a pravega in stalnega poklica si ni izvolil nikoli.

Oženil se je s hčerjo komponista Linleya, Elizo, ki mu je bila do svoje smrti vdana in skrbna tovarišica. Intrige proti njemu in ženi so mu nakopale tudi par dvobojev, v enem je bil celo težko ranjen. Za stalen zaslužek se Sheridan ni poštegoval, ko se je pa rodil otrok, se mu je bilo treba le malo bolj resno obrniti. Začel je pisati za gledališče.

Covent Garden Theatre je uprizoril l. 1775 njegovo prvo komedijo »The Rivals« (Tekmeca), ki se je po majhnih izpremembah prvotnega teksta občinstvu zelo priljubila. V tem gledališču je prav tako l. 1775 prišla na oder njegova opera »The Duenna« (nad sedemdesetkrat v eni sezoni); glasbo za to opero je izbral in deloma dodal tudi svoje kompozicije Sheridanov tast Linley. Prav uspeh te opere je Sheridan spravil v zvezo s slovičim Garrickom, ki je takrat tudi vodil staroznani Drury Lane Theatre.

Sheridan je Covent Garden zapustil in prestopil kot družabnik v Drury Lane, kjer je čez nekaj časa prevzel tudi vodstvo.

V tem gledališču je bila maja 1777 uprizorjena tudi komedija »Šola za obrekovanje«. S to komedijo je Sheridan namah prišel med pisateljske vrhove — občinstvo je bilo navdušeno.

Moč komedije je brez dvoma v živem in blestečem dialogu.

Istega leta je bila uprizorjena tudi farsa »The Critic, or, a Tragedy Rehearsal« (Kritik ali tragedija pri skušnji). Ta satira je takrat močno delovala.

Toda upravitelj Sheridan ni bil prvovrsten, denarja v svojem življenju nikoli ni znal ceniti. Drury Lane je zašel v finančne težave. Tudi nemirna žila Sheridanu ni več dala, da bi ostal pri odrskem delu, vrgel se je v politiko. Bil je izvoljen v parlament, kjer je zaslovel po svoji duhovitosti in prisotnosti duha. Postal je celo minister. Znamenit je njegov parlamentarni govor, ki ga je l. 1787 govoril zoper proslulega izžemalca Indije Warrena Hastingsa.

R. B. Sheridan

Ko je l. 1812 izgubil mandat in ž njim imuniteto, so pričeli pritiskati upniki, celo v dolžniški zapor je prišel za nekaj dni, dokler ga ni rešil novi lastnik Drury Lana.

Leta 1816 je težko obolel. Pesnik Thomas Moore mu je takrat v listu »Morning Post« posvetil topel članek in zopet so se za nekaj časa pojavljali obiski odličnjakov.

7. julija 1816 je umrl. Pokopan je v kotu pesnikov v Westminsteri opatiji.

Sam Byron je za Sheridanov spomin zložil znano monodijo, ki je bila govornjena na odru Drury Lana.

Zvesti Thomas Moore je 1825 izdal prvi avtentični Sheridanov življenjepis.

*

Ni mogoče, da bi na teh straneh podrobneje opisali okolje, kamor je Sheridan postavil svojo komedijo. Zato le obris v kratkih potezah.

18. stoletje je bilo za Anglijo močno razgibana doba. Država se je iz agrarne izpreminjala v industrijsko. Iz dežele je postajal dotok prebivalstva v mesta, kjer so rastle tovarne, vse večji. Z razvojem industrije povezani problemi: preosnova obdelovanja zemlje, kjer je primanjkovalo delavcev, skrb za prehrano mest in za dobavo surovin, so zahtevali rešitve. Anglija, ki je prišla v odločilen spor s svojo ameriško kolonijo, je morala vsega potrebnega iskati drugod. Začela je osvajati nove dežele in iz njih ustvarjati svoje kolonije. Indija, kjer je gospodarila njena Vzhodnoindijska kompanija, Cookova ekspedicija v Avstralijo in zasedba tega kontinenta sta dva izrazita taka primera. Potrebna je bila močna trgovska in za obrambo trgovske močna vojna mornarica. V osemnajstem stoletju je Anglija imela najmočnejšo vojno ladjo sveta »Royal George« s sto topovi. L. 1775, torej dve leti pred uprizoritvijo naše komedije, je bila zgrajena ladja »Victory«, ki je pozneje na njej v bitki in z zmago pri Trafalgarju admiral Nelson (rojen par let po Sheridanu) zavaroval pomorsko in kolonialno nadoblast Anglije. Promet s kolonijami (Oliver v naši komediji je tak primer), mehaniziranje dela in izum parnega stroja, vse to je preobrazilo tudi življenje angleške družbe. Stare idilične kavarne so izginile, prišli so klubi, kjer se je zbirala miselno sorodna družba.

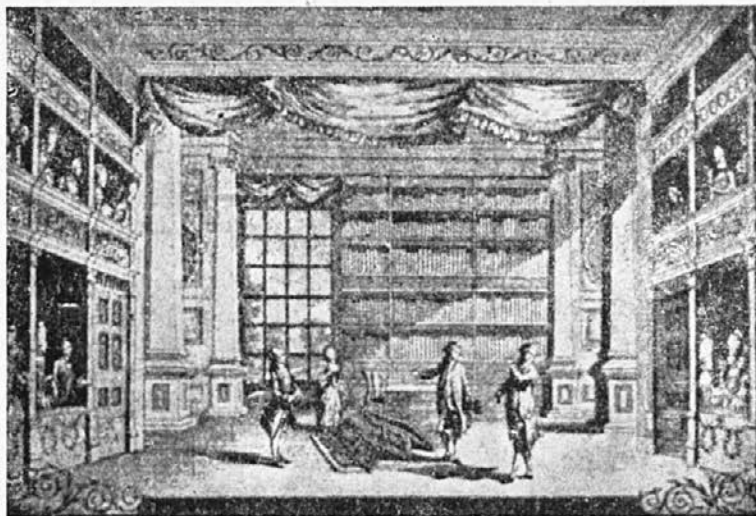
V prvem, l. 1764 ustanovljenem klubu »Almack's Club« (pozneje Brooks' Club) so bili med drugimi člani: James Fox, Pitt, Burke, sir Joshua Reynolds, Garrick, Walpole in naš Sheridan.

Enako je imela svoje salone tudi druga družba z drugačnimi potrebami. Eden takih salonov je postavljen kot shajališče klepetulj, čenč in opravljujev v naši komediji pri lady Sneerwell. Iz kolonij izžeta bogatija je tako čenčaško brezdclje v Londonu omogočala.

Po ustroju in duhu naše komedije se vidi, da je bil seveda ne posebno deviškobrumni Sheridan od take plati sam deležen kakšne srbečice na svoji lastni koži. Pa je iz nožranje potrebe in z vso ognjevitostjo naskočil tak obrekovalski salon ter ga razgalil kot sršenovo gnezdo, kjer in odkoder se pika in samo pika, pika vse do konca, ko so že poslednji sršeni iznemogli.

Taka je igra.

O Sheridanu je izrekel svojo sodbo pesnik prvak Byron, ki je l. 1813 zapisal v svoj dnevnik takole:

Richard Brinsley Sheridan: Sola za obrekovanje
(uprizoritev v Drury Lane Theatre v Londonu l. 1777)

»Česar koli se je lotil Sheridan, vselej je to pomenilo višek v tisti miselni vrsti. Napisal je najboljšo komedijo (»Šola za obrekovanje«), najboljšo opero (»The Duenna«), najboljšo farso (»The Critic«), najboljšo posmrtno spomenico (monolog o Garricku), a za krono vsemu je govoril najboljši govor (znameniti govor v parlamentu proti Hastingsu), kar jih je bilo v tej deželi zasnovanih ali govorjenih«.

Za to sodbo je Sheridan izvedel na svoji smrtni postelji. Ganila ga je do solza.

Fran Žižek:

OB NAŠI UPRIZORITVI SHERIDANOVE »ŠOLE ZA OBREKOVANJE«

Na slovenski oder stopa nov dramski klasik: Anglež R. B. Sheridan s svojo slavno komedijo »Šola za obrekovanje« (The School for Scandal). Čeprav bo kmalu dvestoletnica njegovega rojstva, je ta njegova komedija še vedno živa in bo živa tako dolgo, dokler se bo kjerkoli na svetu boril človek proti hinavščini in pokvarjenosti družbe, kajti »Šola za obrekovanje« je napad svo-

Inž. arh. E. Franz: okvirna scena »Šole za obrekovanje«

bodnega duha na zlaganost in hinavščino. V tem je njena največja vrednost, kajti niti motiv niti karakteristika oseb nista novi in globoki. Tudi intriga ne seže preko meja efektne igre, pač pa je veliki čar te komedije v duhovitem dialogu, v ležerno nametanih paradoksih, ki sta jih pozneje dva druga mojstra — Oscar Wilde in Bernard Shaw — pritirala do mojstrstva.

Našo uprizoritev »Šole za obrekovanje« bi lahko imenovali subtilno oblikovano grotesko. Ko se zavesa dvigne, je pred gledalcem velika knjižna polica, na kateri je odprta učna knjiga. Hočemo torej vzbuditi vtis, ki bi ga imel gledalec pri prelistavanju starih žanrskih listov tedanjih velikih grafikov in družbenih kritikov, kakršen je bil na pr. William Hogarth. Ta zunanji okvir ima poleg svojega idejnega smisla še čisto praktično stran: omogoča naj odvijanje dejanja na odru brez trganja z odmori. Tako praktično scenosko rešitev je bilo potrebno najti za naš tehnično zastareli oder, ker bi sicer z mnogimi odmori (igra ima 12 slik) prekinjali lahkotni in sklenjeni tok dejanja.

V tem okviru se kretajo žive podobe nekdanjega Londona. Niso to povsem realistični značaji, temveč več ali manj ustaljeni komediografski tipi kot so bili tedaj v navadi. Avtor je to tipizacijo

Mija Jarčeva: osnutki kostumov

Sir Peter Teazle

Marija

dovolj jasno označil s tem, da je vsaki figuri dal svojstveno ime. Tako bi se na pr. dalo prevesti Sneerwell z Zasmehovalko, Snake s Kačarjem, Candour z Nedolžnostjo, Backbitte z Zahrbtnežem, Crabtree z Lesniko itd.

Dejanje »Šole za obrekovanje« ni enotno. Dve, celo tri paralelne zgodbe se prepletajo v njej. Prva bi bila zgodba starega novoporočenca Petra in njegove mlade, kapriciozne, parvenijske žene, ki se končno le spametuje. Druga je zgodba dveh bratov, gladkobesednega moralista Josipa ter razsipnega in prešernega veseljaka Karla. Osnovo pa tvori družba salonskih obrekljivcev, ki iz muhe napravi slona; niti najbolj otipljivi dokaz in najbolj občutna lekcija jih ne spametuje. (Kdo se ob tem ne bi spomnil današnjih kuharjev laži in senzacij, ki ne prenehajo s svojim čvakanjem, čeprav so dnevno demantirani.)

Kljub neenotnosti dejanja je treba avtorju priznati, da je znal vse paralelne zgodbe (z izjemo nekoliko nejasne intrige lady Sneer-

Mija Jarčeva: osnutki kostumov

Sir Benjamin Backbite

Lady Teazle

well) spretno povezati med sabo. Igra se mu je pri tem seveda nekoliko razrasla v širino. Zaradi tega so bile potrebne večje krajšave in črte, ki pa niti vsebine niti smisla igre niso nikjer prizadejale.

Poleg tega ima naša uprizoritev še nekaj drugih oblikovnih posebnosti. Predvsem je tu prevod dr. Mateja Šmalca, ki je skušal čimbolj približati dialog živi govorici, kljub temu pa ohraniti v jeziku neko starinsko patino. V začetku se nam je njegov način zdel nekoliko nenavaden, tekom vaj pa so igralci spoznali, da jim je besedilo redko kdaj teklo tako neprisiljeno. Mislim, da je ta prevod dragocen prispevek v iskanju oblike našega odrskega jezika.

Avtorjevo osnovno misel: osmešiti in ožigosati londonski fevdalni salon, smo v naši igri in režiji skušali izraziti na igrivo veder, rahlo grotesken način. Trudili smo se podčrtati predvsem ona mesta, ki kažejo diskrepanco med njegovo bombastično, blestečo zunanjostjo in notranjo revščino ter puhlostjo, kajti ta izrojeni salon Anglije XVIII. stoletja ni zbiral duhovne elite, marveč so v njem

»bogate podgane« glodale na časti poštenih ljudi, se izživljale v zgodbicah »chronique scandaleuse« ter kvečjemu še debatirale dvosmiselno o galantni poeziji. Proti temu salonu smo skušali čimbolj jasno postaviti drug svet — čeprav ne revolucionaren, pa vendar za tedanje konservativne pojme skrajno svobodnjaški.

Zdi se mi, da se nam je to posrečilo pokazati tudi v kostumih, kjer nam je bila prav dobrodošla stilna prelomnica med poznim rokokojem na eni in pričetkom meščanskega stila na drugi strani. Salon je še ves v lasuljah, pudru in krinolinah, dočim se drugi svet že oblači v nošo, ki spominja na pričetek romantike.

Toda dovolj o teh formalno stilnih vprašanjih. Najvažnejše je, če nam bo uspelo tesno povezati avditorij z odrom. Ta vez naj bi bil sproščen smeh našega občinstva in kdo bi mogel pred premiero z gotovstjo trditi, če se nam ga bo posrečilo vzbuditi ali ne.

80 LETNICA ZOFIJE BORŠNIK-ZVONARJEVE

Ena najuglednejših dramskih umetnic, predstavnica najstarejše naše gledališke generacije, Zofija Boršnik-Zvonarjeva je slavila pred kratkim 80 letnico svojega življenja.

Rodila se je 15. maja 1868 v Ljubljani, kjer je nastopala že kot mlado dekletce od l. 1882 dalje. Kasneje je študirala pri češkem tragedu Josipu Šmahi v Pragi in pri prof. A. Strakošu na Dunaju. Po končanih študijah je bila angažirana v Ljubljani, kjer je pri otvoritvi nove stavbe Deželnega gledališča (sedanje Opere) dne 29. sept. 1892 kreirala prvič naslovno vlogo v Jurčičevi »Veroniki Deseniški«. Leta 1894. sta bila ona in njen mož, igralec in režiser Ignacij Boršnik, angažirana v Zagrebu ter sta kmalu postala stebra zagrebške Drame.

Razen v Ljubljani in Zagrebu je Zofija Boršnik-Zvonarjeva nastopala zelo mnogo po turnejah v Sloveniji in Hrvaški, pa tudi v Beogradu in Sofiji, tako da je ena izmed redkih naših umetnic, ki je delovala v vseh južnoslovanskih krajih.

Zofijo Boršnik-Zvonarjevo štejejo med največje tragedke svojega časa. Tekom svojega skoraj 60 letnega odrskega udejstvovanja je igrala zelo obširen repertoar domačih, klasičnih in modernih del. Najbolj znane njene vloge so: mati Jugovičev, Antigona, Desdemona, Marija Stuart, Fedora, Gospa s kamelijami in Nora.

Sedaj živi zaslužna umetnica upckojena v Zagrebu.

Ob njenem življenjskem jubileju tudi naše iskrene čestitke!

ZANIMIVOSTI

»Szkoła obmowy« je naslov poljske adaptacije Sheridanove »Šole za obrekovanje«. Leta 1793 je Sheridanovo »School for Scandal« prevedel in lokaliziral na Poljsko eden začetnikov poljskega gledališča, Wojciech Bogusławski, čigar ljudska spevoigra »Krakowiaczy i górale« ima sedaj v predelavi Leona Schillera v uprizoritvi Teatra Wojska Polskiego v Lodžu izredno velik uspeh. V letošnji sezoni je uprizoril Teatr Polski v Varšavi z velikim uspehom »Šolo za obrekovanje« v predelavi W. Bogusławskega.

Stalinove nagrade za leto 1947 so bile razdeljene aprila t. l. Za dramatiko so bile razdeljene štiri nagrade. Prvi nagradi sta bili dodeljeni Borisu M. Romaševu za dramo »Velika sila«, ki jemlje snov iz življenja sovjetskih učenjakov ter slika njihovo prizadevanje za izgradnjo socializma, ter estonskemu dramatiku Avgustu M. Jakobsonu za njegovo dramo »Borba brez linije fronta«, ki prikazuje v okviru zgodbe iz časa buržoazne Estonske vso zlaganost misli o nacionalnem edinstvu v razredni družbi. Jakobson je dobil Stalinovo nagrado že drugič. Lani mu je bila dodeljena za njegovo dramo »Življenje v citadeli«, ki slika življenje estonske inteligence med Domovinsko vojno. Pravkar je bil dovršen prvi estonski film, ki je izdelan po tej njegovi drami. Drugi nagradi sta prejela Nikolaj E. Virta za dramo »Naš vsakdanji kruh«, v kateri obdeluje življenje v kolhozu, ter Anatol V. Sofronov za dramo »V nekem mestu«, v kateri je prikazano delo partije za izgradnjo socializma.

Ob 125 letnici rojstva A. N. Ostrovskega, ki so jo proslavljala vsa gledališča Sovjetske zveze z uprizoritvami njegovih del, je izdala založba »Iskusstvo« knjigo A. Goldmana »Ostrovski — gledališki delavec«. Knjiga obdeluje delo Ostrovskega kot predsednika Društva dramskih pisateljev, ki je vplival na programe moskovskih gledališč ter prinaša malo znane in doslej neobjavljene dokumente iz korespondence Ostrovskega in drug dokumentarni material.

Zbornik o socialističnem realizmu. V založbi »Sovjetski pisatelj« je izšel zbornik člankov pod naslovom »Problemi socialističnega realizma«, ki obsega osem obsežnih razprav. Uvodno študijo »O nalogah literarne teorije in kritike« je napisal pisatelj A. Fadejev, slede razprave T. Motilova (»Svetovni pomen sovjetske literature«), B. Jakovljeva (»Rast komunizma v sovjetski literaturi«), V. Kirpotina (»Patos socialistične vzgoje«) in drugih. Knjiga podaja rezultate podrobnega študija problemov socialističnega realizma.

Ustanovni kongres Mednarodnega gledališkega instituta v Pragi. V dneh od 28. junija do 2. julija t. l. bo v Pragi prvi kongres Mednarodnega gledališkega instituta. Iniciator tega instituta je sekcija

za umetnost in literaturo pri UNESCO, organizaciji Združenih narodov za vzgojo, znanost in prosveto. Naloga gledališkega instituta bo podpirati mednarodni stik gledališč ter delo za boljše medsebojno spoznavanje gledališkega življenja posameznih narodov. Predsednik pripravljalnega odbora je angleški pisatelj J. B. Priestley. V pripravljalnem odboru so zastopniki Kitajske, Francije, Poljske, Švedske, Združenih držav Amerike in ČSR. Kongres je velikega pomena posebno zato, ker so povabljeni nanj in so vabilo sprejele tudi nekatere države, ki niso članice UNESCA. Kongresa se udeleži tudi Sovjetska zveza, Bolgarija, Romunija in Madžarska. Pričakujejo skupno 80 do 100 delegatov.

»Vesnické divadlo« (Vaško gledališče) je posebno potujoče gledališče, ki deluje že tri sezone v Čehoslovaški. Gledališče vodi František Smažík. Gledališče, ki ima samo profesionalne igralce, je bilo ustanovljeno v okviru Enotne zveze čeških poljedelcev ter je namenjeno kmečkemu prebivalstvu. Gledališče je vse leto na turneji. Sedaj ima tri delovne skupine, od katerih ima vsaka svoj posebni avtobus, s katerim potuje. Vsak avtobus je predeljen tako, da je v njem 16 sedežev in ločeno v zadnjem delu ter na strehi prostor za kompletni dekoraciji dveh celovečernih iger ter lutkovni oder. V vsakem kraju ostane gledališče dva dni ter igra dve večerni predstavi za odrasle ter eno dopoldansko lutkovno za otroke, tako da dajo tri delovne skupine mesečno 108 predstav v 36 krajih.

Na letošnjem Shakespearovem festivalu v Stratfordu na Avonu se je pokazalo, da formalistično igrakanje s Shakespearom kljub tolikim neuspehom še ni prenehalo. »Hamleta«, ki so ga pred leti igrali v fraku, so to pot prestavili v viktórijansko dobo, tako da je predstava po kostumih in sceni bolj spominjala na Dickensa kakor na Shakespeara.

»Theatre Workshop« je poleg gledališča »Unity« edino progresivno gledališče v Angliji. Ustanovljeno je bilo l. 1945 ter je namenjeno najširšim množicam in igra predvsem v delavskih okrajih. Gledališče vodi režiserka Joan Littlewoodova. Septembra in oktobra bo gledališče gostovalo na kontinentu. Na repertoarju ima dve originalni deli Ewan Mac Colla, protieksistencialistično igrano »The Other Animals« (»Druge zveri«) in »Uranium 235«, igrano o atomski energiji s tendenco, da bodi atomska energija uporabljena v korist človeštva in ne v uničevanje. Velik uspeh je imela tudi igra »Johnnie Noble«, ki je sestavljena v obliki revije na osnovi starih angleških balad, pri katerih je izluščena njihova socialna tendenca, in igra »Ljubezen dona Perlimplina do Belize«, ki jo je napisal od frankistov umorjeni pesnik Federico Garcia Lorca.